

ی . مارقوارت . شمال قطبی موالبسی (اورال ارلکه لری) حقنده مپوردی ۱۰ نجی
عصره عامر عربی ترجمه تکره . «اونقاریشه یار بوخر» مجموعه سی ، جلد ۴ ، جزء ۳/۴ . ص ۲۶۱-۳۳۴ .
Jos. Markwart. Ein arabischer Bericht über die arktischen (uralischen)
Länder aus dem 10. Jahrhundert. *Ugarische Jahrbücher*. Bd. IV. Heft 3/4.

«مارقوارت» بو اثرنده ایرانی «نورالدین محمد عوفی» نک (میلادی ۱۲۴۸) ده یازدینی
«مجمع الروایات» دن مأخوذ و بابله فصلار منقسم اولان تذکره نک انتقادی متننی، صوگراده،
شرح لری حاوی ترجمه سنی و یریبور .

برنجی باب «وولغا بولغار لری» (بلغار) دیارینک بر تصویر یدر . «ابن فضلان» ک سیاحتنامه سی
«اصطخری» نک قیدلریله صیقی ر صورتده علاقه دار در . «مارقوارت» ک فکر بنه کوره، «عوفی»
بو صوگنجیله عینی منبع دن استفاده ایتشد . ایکنجی بابده کی «یورا Yûra» دیارینک تصویری
ایله «ابن بطوطه» نک «ظلمت دیاری» حقنده کی تصویری ده، ینه مشترک بر منبع ک وجود ینه دلالت
ایتکده در . «مارقوارت» ک اثبات ایتدیکنه کوره بوتون تذکره ۱۰ نجی عصر ک ایلك نصفنده
وجوده کلش عربجه بر اثر دن اقتباس ایدلشد . بو طرز قبولنده ده «جیهانی» نک (۲۶۲-۲۶۳
۳۰۳) غائب اولمش اولان اثرنی خاطر لامق ایجاب ایتدیکنه قائمدر . بوراده کی ایلك ایکی باب،
مالزمه اعتباریله، بزه یکی برشی و یریبور کیدر؛ یالکنز بونلرک او چنجیسنده (ظلمت دیارنده)
«دائما ده کیزده کزن، کیلرله تمه ادیا بر لرلیله جنسکه شن» بر قوم دن بحث اولونیورکه،
شیمدی یه قادیار کی عربجه منبع لده بویله بر شینه دأر معلوما تمز یوقدی (۳۰۹-۳۱۰) .
بز بوراده «مارقوارت» ک تشریحاتی بر برر تعقیبه قالفارسه ق ، بومقاله نک حدودینی
آشمش اولورز . اونک ایچون، ساده جه ، کندیسنک حیرت بخش بر وقوف ایله یازدینی
شرح لردن بعضیلرینی عرض ایده جکنز .

«بولغار» شهر لردن «سوزار» یا خود «ساوازه» (سووار) شهرینک موقعی مناقشه ایدر کن، بو
شهر نک، اسمنی، «ماریتوس» ک قید ایتدیکی «Σαυαίω» قبیله سنه مدیون اولوب اولمادیگی «سؤالنی
اورنایه آتیور . بو مطالعه یی، «سو و آر» اسمنک یالکنز تاریخاً مؤخر بر زمانده اشتهاد ایدیلنه سنه بناء،
قابل جرح کوردیکی جهته، بوراده ایکی قیاس یا مقده در . بونلردن برنجیسی، که «تاماره» - بزانسیلیرده
«Ταματαρχα» شهرینک - اسمنک اسکی غرب تورکلر نده کی «تامقاره» - تارقاره» اسمنک اشتقاق
ایتدیریلدیکی، معلومدر؛ ایکنجی بر مثال اولق اوزره ده «آستراهاره» شهرنی حقنده ینه یکی بر اشتقاق

داهاذ کر ایدیور: «حقیقتده بوشهر، اسمنی، خازارلرک مسلمان خوارزمیلردن مرکب اجر تلی محافظلر قطعه سنک مؤسسی و باش آغاسی اولان خوارزمی استر خانده Astarchan و یاخود «راس تارخان» «Ras Tarchan»، ارمنیجه «Raz-t'archon» یعنی «är-az Tarqan» ه. مدیوندر، که بو، ۱۴۷ هجری = ۱۰ مارت ۷۶۴ - ۲۶ شباط ۷۶۵ میلادی سنه سنده، «سروانیلر» طرفندن الی سلاح طوتان «خازارلر» ک محو ایدیلدیکندن بری، ایلك دفعه اولوق اوزره یکیدن «ماورای قافقاس» ه تجاوز ایله «سفیلس» ه کیرمشدر [۲۶۹ - ۲۷۱].

«احمد الطوسی» ایله «فره» Frähn ک استفاده ایتدیکی بر «فرهنگ»، «بولفار» و «سورار» شهرلرندن باشقه «بولغار» دیارنده «اس» و یاخود «اسیل» عنوانلی داهابر شهر طانییور. «مارقوارت» بونی «ایسیل Isil» او قویور و بو کله ده، یا خازار شهری اولان «اتل»، «تیل» ه یا کایش یازیله سی و شو حالده «بولغارلر» ک «خازارلر» له فاریشه لری نتیجه سی، و یاخود ده، بولغار قبیله اسملرندن اسفل (sgl.) کله سنک - «مارقوارت» ه کوره «غ = g» سسنک سقو طیله حاصل اولمش - یکی برشکللی اولدیغی ملاحظه سنده بولونویور [۲۷۴-۲۷۵]. «محمود الکاشغری»: «ساقسین، بلغار جوارنده بر شهر در. ایشه سو وار بودر» ادعا سنده در. بو ادعا، غالباً «کاشغری» نک اویدور مه سی اولسه کر کدر. سببی ده، اونک اثرینی یازدیغی زمان یعنی (۴۶۶ ه = ۱۰۷۳/۷۴ میلادی) ده «سووار» شهرینک آرتق موجود اولمایدشیدر. «ساقسین» شهرینک موقعی تعیین ده، شمدیلک ممکن، کورونمبور. مع مافیه «الغرناطی» بو شهرک «وولغا» نک آشناغی مجر اسنده، «بلغار» دن ۴۰ کون آشاغیده کائن اولدیغی خبر ویرمکده در [۲۷۵ - ۲۷۶].

بو مناسبتله، مسافه لرک، سیاحت کوندریله حسابنه عائد بعض مثاللر صیرالایلم. «مارقوارت» ه کوره، «ساقسین» وولغا منصبنده کائن «اتیل» شهرینک قطعاً عینی اولمایه جفته نظراً، اولسکی شهرک «ایتیل» دن داهاشمالده، شو حالده «بلغار» ه داهایاقین اولدیغی قبول مجبوریتنده یز [۲۷۵-۲۷۶]. حالبوکه «اصطخری» یه کوره «اتیل» «بلغار» دن بر ایلمر مسافه ده ایتمش [۱]. «مارقوارت» ک بوراده موضوع بحث ایتدی کمز بیاناتنه نظراً ایسه [۲۸۷] «ابن بطوطه»، ۱۳۴۲ تاریخنده «بیسرداغ» Bišdag = بیدش ناو، پیاتیغورسق «دن» «بلغار» ه قادر ۱۰ کون، عودتده کذلک ینه او قادر قیصه بزمان صرف ایتشدر. حالبوکه بو سیاحتک مبدأ نقطه سی ایسه، «اتیل» دن چوق داهای جنوبده اولوب، «بلغار» ه قادر اولان مسافه، ک قیصه طریقه، تقریباً ۱۳۰۰ کیلومتره حساب

1) Paul r-Szilagyi: A magyar honfoglalás kútfoi. Budapest, 1900.243

ایدیلک لازم کلیر. بوکابناء، «ابن بطوطه» نك، یومی بورویدشارنده ۱۳۰ کیلومتره قطع ایتمش اولدیغنی قبول ایتمهلی یز. شو اوچ مثالله نظراً حکم ایدیلنجه، عمومیتله، عربلرک کونلك مسافهلر حقتده وردکلری معلوماتدن واسع مقیاسده نتیجهلر چیقارامایه جغز .

شرحلری صیراسنده «مارقوارت»، «ابن فضلان» ک بلغارشهرنده کی یازوقیش کیجهلرینک اوزونلغنه دائر قیدلری ترجمه، وبومعظالری بالخاصه هیئی حسابات ایله مقایسه ایدیور. ینه بونلره نظراً حکم ایدیلنجه ده، سیاحتنامه نك بوقسمی - هیچ اولماز سه بزجه معروف اولان شکلنده - تماماً اعتماده غیر لایق اولمالیدر [۲۷۸ - ۲۸۳ و لاحقه] .

اوچنجی باه (بورا یه) عائد خیلدجه مفصل اولان شرحلر نده، «مارقوارت» بویوک «اسکندر» ک «غوغ ماغوغ» (یا جوج مأجوج) اقوامی اوکنه قاپامش اولدیغنی مشهور قانی (در بند) بچینه تماش ایدیور. بو خصوصده اولجه «دوگو یه Goeje» نك استنتاجلرینه مستنداً قبول ایتمش اولدیغنی اسکی فکری خلافنه که بونده ترجمان «سلام» ک سیاحت غایه سی اولان قاپونک چین سندنه کی نفیریت طاشندن (بشم) قاپو اولدیغنی فرض اولونویوردی [۱] - اولارق، بونک، «اورالر» ده اولدیغنی قبول ایدیور [۲۹۷] .

بو «باب اسکندر» ک، داهامیلادی ۱۰ نجی عصرک باشنده ده «خازار» اولک سنک شالنده فرض ایدیلدیکنی «ابن الفقیه» ک شو قیدی ده اثبات ایتمکده در: «آنوشروان» د کیز کنارنده واقع در بند (باب الابواب) ی اکمال ایدنجه، ده کیز حقتده معلومات ایسته دی . کندیسنه دیدیلرکه: «پادشاهم، بودکیزه بگردیل Bakardabil دیرلر؛ طول و عرضی اوچ یوز فرسخدر؛ بزمله خازارلرک بیضا شهری آراسنده عینی ساحلدن دورت آیلق برمسافه، و خازارلرک بیضا سیله اسفندیارک بنا ایتدیکی دمیر قانی (در بند) آراسنده ایسه ایکی آیلق برمسافه واردر» [۲] .

مارقوارت سوم ک تذکره سنه «سلامک رومانی» دیور. در بند ایله قاپینک تصویر ی شبهه سز «خیالی» اولدیغنی دوغوردر. فقط «سلام» او قادار اوزون برسیاحت یابدقندن صوکرا، صوک منزله واردیغنی اخبار ایتمکده مجبور ایدی. عکسی تقدیرده، مکافات امیدنی غائب ایده جکدی. اونک ایچون، تذکره نك بوقسمی، قرأندن، «اسکندر» مناقبندن وسأرتمنبلر دن بوکادائر بیلدکلر یله ترتیب ایتمشدره فقط، اصل سیاحتنامه ایچون، شیمیدیلک بونک ساده جه خیال اثری اولمادیغنی

1) J, Marquart. Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge. 1908. 85

2) Ibn al Faqih. ed. de Geoeje, Bibl. Geogr. Arab, V, 289-290, 293

حقنہ کی اسکی فکر مزیدہ بیہ اصرار ایدیبورز؛ چونکہ، ویردیکی بول تعریفنامہ سی، اوزمانک طوپوغرافیک احوالیہ پک اعلاتالیف ایدیلہ بیلیمکده در [۱]، بورادہ «توقیمی» نقطہ نظر دن او قادیار مہم اولان «وولغا بولغارلری» نک اہتدالری زمانی مسئلہ سنہ دائرہ بر قاج ملاحظہ علاوہ ایتمک ایستہرم. سلامک تذکرہ سی حقنہ لشر ایدیلان مقالہ مزیدہ، بوسیاحک سدہ کیدن بول ارزرنہ تماش ایتدیکی اسلام قومی - کہ، بونک امیری «ادریسی» نک متنندہ مزاقانہ از کہہ اسمنی طاشیور [۲] - «وولغا بولغارلری» نہ منسوب قبیلہ لردن بری اولابیلیر. چونکہ، «ابن فضلان» نک تذکرہ سندن دہ، بوقومک او وقت، یعنی خلیفہ نک سفارت ہیئی مواصلت ایتدیکی زمان، اسلامتی قبول ایتمش [۳] بولوندیفی آکلا شیلیمقده در. «ابن ابی یعقوب الندیم»، «کتاب الفہرست» ندہ، «خلیفہ مأمون» (۸۱۳-۸۳۳ میلادی) ک بر جوق اثر لر براقش اولدیغنی، و بونلردن بری دہ «برغار ملککنک اقرار باللہ حقنہ کی سؤالہ ویریلن جوابہ دائر کتاب» بولوندیغنی [۴] یازیور. «الدمشقی» نک «کتاب التکوین» ندہ دہ: «بوقومک (روس لری) قومشوری آلاہ و برغار اولوب بونلر و از کہہ قاردا سہ امشمر، ہپنی دہ خریستیاندرلر، داہا اوزاقدہ کی قومشوری دہ ارمنیلر» [۵] بولندہ کی بر قیدی دہ، رقعہ ایلہ یازیلش صوک جملہ داہا اسکی بر منبعہ ارجاع ایدیلہ بیلدیکی تقدیر دہ، نقطہ نظر مزنی تأیید ایتمش اولہ جقدر. فقط، ہر حالہ «خریستیاندرلر» قیدی پک شہہ لیدر.

قونٹ سہ فانہ زیمچی

[کوروشی چوما آرخیو «مجموعہ سندہ» 1226.183-187 II Band: 1-2 Heft. نشر ایلہ بو مقالہ راعب خلوصی بک طرفدن ترجمہ اولوئمشدر].

- 1) Zichy, Le voyage de Sallam KCsA, I. Heft. 3. 190-204.
- 2) Ibn khordadbeh, Kitâb al-Masâlik wa'l mamâlik, ed. de Geoeje, BGA. VI. 126. P. Amédée Jaubert, Géographie d'Edrisi, II. Paris 1840 (Recueil des voyages et de mémoires, publ. par la Soc. de Géogr. VI.) 418.
- 3) KCsA, I. Heft. 3, 197-198.
- 4) Kitâb al Fihrist, ed. G. Flügel, I. 42.
- 5) A. F. Mehrens, Cosmogonie de... ed. Dimichqui. St. Pet. 1863. 262